

Архипова Євгенія Олександрівна

evgar55@gmail.com

Фальковська Олександра Олександрівна

sashaaisberg1999@gmail.com

СИНЕРГІЗМ ЕКОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІКИ АБО ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

XXI століття ознаменувалось загостренням багатьох глобальних проблем у сфері екології, вирішення яких вимагає консолідованої позиції держав та міжнародних природоохоронних інституцій. Щорічно багато країн світу стикаються з природними катаклізмами, кількість та потужність яких дедалі зростає, з техногенними аваріями та екологічними катастрофами, які часто є результатом людської недбалості, недосконалості механізмів державного управління економічною та природоохоронною сферами, наслідком гонитви за прибутком без належної уваги до можливих негативних екологічних наслідків.

Пандемія коронавірусу також наносить збитки не лише світовій економіці, але й світовій екології, адже обумовлює значне збільшення відходів. Так, дослідники зазначають, що пандемія вже залишила по собі майже 8,5 млн тон пластикових відходів, а у морях незабаром може виявитись більше медичних масок та рукавичок, ніж медуз. Найбільшу частину цього пластикового сміття складають медичні відходи ковідних лікарень (87,4%), суттєвою є доля використаних засобів індивідуального захисту (7,6%) та пакувального матеріалу (4,7%), який став значно більше використовуватися із трендом на онлайн-покупки, спричиненим обмеженням пересування та ковідними локдаунами [6; 7].

Яким чином державні інституції реагують на екологічні виклики?

Державне управління екологічною сферою в цілому передбачає діяльність державної влади, націлену на збереження екологічного стану країни та раціонального природокористування, яка має управлінську спрямованість, забезпечуючи здійснення адміністративно-правових норм в цій сфері у співпраці з органами місцевого самоврядування.

В сучасному суспільстві досить розповсюдженою є позиція, згідно з якою екологічно-свідома поведінка асоціюється з обмеженнями та економічними витратами, які зазнає організація чи держава, а також додатковими зусиллями чи діями, які добровільно виконують окремі громадяни. Але сьогодні із

впевненістю можна стверджувати, що екологічне та економічне управління може мати єдиний вектор розвитку. Економічне зростання на основі впровадження екологічно-сприятливих ініціатив, нормативно-правових актів та практик передбачено, зокрема, в межах концепцій циркулярної економіки, зеленої економіки, сталої економічної політики тощо.

Так, Н. А. Малиш зазначає, що екологічна політика – це збалансована сукупність засобів, направлених на екологічно безпечний вплив життєдіяльності населення на природну складову, що дозволить реалізувати прогресивний розвиток країни [1]. Перевищення темпів утворення та нагромадження відходів у світі над темпами їх переробки й утилізації вимагає кардинального перегляду відношення соціуму до поводження з відходами, прийняття державних програм та посилення міждержавної співпраці щодо досягнення економічного зростання за умови мінімізації можливих кліматичних та екологічних ризиків.

В організаційному аспекті розвиток зеленої або циркулярної економіки потребує узгоджених та скоординованих дій уряду, місцевих органів влади, залучення громади та бізнесу. Уряди тих країн, які розуміють переваги циркулярної економіки і формують державну політику із врахуванням цієї концепції, очікують, що циркулярна економіка запустить механізми позитивної синергії для вирішення проблем клімату і поводження з відходами, а також дозволить розвиватися бізнесу, що принесе економічну користь країні.

Одним з ключових документів щодо екологічної політики України є “Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року” (2019), яким визначені основні проблеми в цій сфері та пріоритетні напрями розвитку. Зокрема, стратегія постулює необхідність суттєвого удосконалення нормативно-правової бази; створення ефективних систем обліку, звітності та моніторингу; сприяння розвитку інфраструктури управління відходами; використання відходів замість первинних природних ресурсів. Важливими для розвитку циркулярної економіки є Закон України «Про альтернативні джерела енергії», в якому прописані економічні, екологічні та організаційні норми використання різних джерел енергії, «Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року», «Національний план управління відходами до 2030 року». Ще одним «екологічним» вітчизняним законом є спрямований на поліпшення стану навколишнього природного середовища країни закон «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України», який буде введено в дію в кінці 2021 року.

Розглядаючи організаційно-правовий досвід інших країн, варто зазначити, що одним із лідерів у поводженні з відходами та застосуванням циркулярної

економіки на практиці є Німеччина. Базовим законом ФРН, який регламентує поводження з відходами та регулярно оновлюється, є закон «Про стимулювання економіки замкненого циклу та забезпечення екологічно безпечного поводження з відходами». Згідно з цим документом виділяється 3 основні цілі: запобігання утворенню відходів, залучення відходів до переробки та повторного використання, більш ефективне використання природних ресурсів. Варто також зазначити що з 2015р. у Німеччині діє закон, згідно з яким кожен громадянин зобов'язаний сортувати свої відходи. В цій країні запроваджена дворівнева система поводження з відходами, яка базується на принципі «платить забруднювач»: муніципальна система утилізації побутових відходів (перший рівень) та система збору і видалення використаної торгової упаковки. Дієва система німецького законодавства дозволила цій країні вийти на найбільший в Європі показник повторного використання відходів (66 %, тоді як в середньому по Європі – 46 %) [4].

У Франції основним документом, що регламентує поводження з відходами, є «Екологічний кодекс Франції», в якому наведена класифікація відходів, цілі та плани щодо поводження з відходами, регламентована відповідальність. Так, основними цілями у сфері управління відходами визнано зменшення їх негативного впливу, організацію безпечного транспортування, оцінювання з точки зору подальших дій з ними (повторне використання, переробка, отримання енергії, тощо), поширення публічної інформації в цій сфері [4].

В цілому, західні країни будують своє «екологічне» законодавство, спираючись на відповідне законодавство ЄС, яке, зокрема, визначає вектори розвитку та загальні принципи у сфері управління відходами (Рамкова директива щодо відходів), широкий спектр політичних заходів, орієнтованих на стимулювання розвитку циркулярної економіки та досягнення цілей сталого розвитку в європейських країнах (Пакет Циркулярної економіки 2018р.). Вибір конкретних механізмів та інструментів реалізації політики ЄС залишається за національними урядами [3; 4]. Такий саме спосіб формування державної політики (у відповідності до підходів ЄС) декларує і Україна.

Фінансове забезпечення розвитку циркулярної економіки передбачає залучення різноманітних інструментів, наприклад: «зелений» податок, екологічні облігації, податок на використання CO₂, та інші [2]. Вибір джерел фінансування для створення та реалізації програм або планів «зеленого» розвитку регіонів сильно залежить від рівня економічного та соціального розвитку конкретної країни: це можуть бути кошти державного чи місцевого

бюджетів, кошти меценатів, міжнародних грантів та донорів, зокрема фінансування за програмою ЄБРР Green Cities.

В умовах пандемії коронавірусу, враховуючи надзвичайно великі обсяги медичних відходів, особливо важливим є здійснення комплексу заходів на національному рівні, спрямованих на забезпечення належного поводження з медичними відходами саме в закладах охорони здоров'я. Такі заходи передбачають розробку та імплементацію правової бази, включаючи визначення відповідальних органів та механізмів координації; розробку положень та інструкцій, включаючи чітко визначені зобов'язання, систему перевірки та виконання, а також системи штрафів за їх неналежне виконання; прийняття Національної стратегія або плану дій, включаючи підтримку регіональних та місцевих органів влади; розробку заходів щодо нарощування потенціалу та розподіл людських і фінансових ресурсів. Хороша система поводження з відходами охорони здоров'я вимагає ефективної та екологічно безпечної обробки та остаточної утилізації відходів [5, с. 30–31.]

Таким чином, впровадження інструментів циркулярної або «зеленої» економіки може принести користь (екологічну та економічну) окремим організаціям містам, територіальним громадам, країнам, а також світовому співтовариству в цілому. Такий ефект зумовлюється підвищенням ефективності використання ресурсів, скороченням обсягів утилізації відходів та зменшенням забруднення навколишнього середовища. Циркулярна економіка в Україні, яка тільки починає свій розвиток як на організаційному, так і на правовому рівні, має значний потенціал створення соціальних та економічних вигод.

Список використаних джерел:

1. Малиш Н. А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики: монограф. К. : К.І.С., 2011. 348 с.
2. Мачуський В. Зелена економіка в Україні: правові аспекти і перспективи. 2021. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/green-economy/> (дата звернення: 15.11.2021).
3. Методи, які використовують країни світу для контролю промислових відходів. *Ecobusiness Group*. 09.02.2021. <https://ecolog-ua.com/news/metody-yaki-vykorystovuyut-krayiny-svitu-dlya-kontrolyu-promyslovyh-vidhodiv> (дата звернення: 15.11.2021).
4. Шупик Д.С. Досвід правового регулювання поводження з відходами країн ЄС. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 29 (68), № 6. 2018. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2018.6/27>

5. Compendium of Technologies for the Treatment. Destruction of Healthcare Waste. United Nations Environment Programme. 2012. URL: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/8628/IETC_Compndium_Technologies_Treatment_Destruction_Healthcare_Waste.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 15.11.2021).

6. More masks than jellyfish: coronavirus waste ends up in ocean. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2020/jun/08/more-masks-than-jellyfish-coronavirus-waste-ends-up-in-ocean> (дата звернення: 15.11.2021).

7. Peng Y., Wu P., Schartup A., Zhang Y. Plastic waste release caused by COVID-19 and its fate in the global ocean. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, Nov 2021. 118 (47). DOI: 10.1073/pnas.2111530118